# महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे

विषय – संस्कृत

इयत्ता – ११ वी

एकादशी कक्षा ।

संस्कृतम् ।

मूल्यमापन-प्रारूपम् ।

गुणाः – ५०  समयः – होराद्वयम्।

प्रथमः विभागः- सुगमसंस्कृतम्। (०४ )

१. अ. चिह्नयोः अर्थं लिखत। (केवलं २ चिह्ने दातव्ये ।) (०२ )

१. आ. व्यावहारिकशब्द-मञ्जूषायाः शब्दान् चित्वा उचित-स्तम्भे लिखत।(५ तः ४ ) (०२ )

(द्वौ स्तम्भौ । ५ शब्देषु १ स्तम्भेतरः ।)

द्वितीयः विभागः - गद्यम्। (१४ )

२. अ. गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (८०-१२० शब्दयुक्तः गद्यांशः।)

कृतयः-

- अवबोधनम्। (केवलं ३ कृतयः प्रष्टव्याः।) (०३)

१) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

२) कः कं वदति?

३) पूर्णवाक्येन उत्तरत।

४) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यम् इति लिखत।

५) रेखाङ्कितं पदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।

- शब्दज्ञानम्। (केवलं २ कृती प्रष्टव्ये।) (०२)

१) सर्वनामस्थाने नाम/ नामस्थाने सर्वनाम प्रयुज्य वाक्यं पुनर्लिखत।

२) विशेषण-विशेष्य अन्विति: ।(कृती - चयनम् / मेलनम् )

३) गद्यांशत: धातुसाधित-अव्यये / विभक्त्यन्तपदे चित्वा लिखत ।

४) गद्यांशत: समानार्थकशब्दौ / विरुद्धार्थकशब्दौ चिनुत ।

२.आ.माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत। (३५/४०शब्दयुक्तः गद्यांशः) (०४)

२. इ . माध्यमभाषया वाक्यं ससन्दर्भं स्पष्टीकुरुत । (२ तः १) (०५)

तृतीयः विभागः – पद्यम् । (९ )

३.अ. पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत।

कृतयः -

- अवबोधनम् । (केवलं २ कृती प्रष्टव्ये) (२)

१) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

२) कः कं वदति?

३) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

४) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत ।

- शब्दज्ञानम्। (केवलं २ कृती प्रष्टव्ये) (२)

१) सर्वनामस्थाने नाम/ नामस्थाने सर्वनाम प्रयुज्य वाक्यं पुनर्लिखत।

२) विशेषण-विशेष्य अन्विति: ।(कृती - चयनम् / मेलनम् )

३) गद्यांशतः धातुसाधित-अव्यये / विभक्त्यन्तपदे चित्वा लिखत ।

४) गद्यांशतः समानार्थकशब्दौ / विरुद्धार्थकशब्दौ चित्वा लिखत ।

अथवा

- पृथक्करणम्- (०२)

(वृक्षरेखाचित्रम् / जालरेखाचित्रम् / स्तम्भपूरणम् / प्रवाहिजालम् / घटनाक्रमः)

३ आ. माध्यमभाषया ससन्दर्भं स्पष्टीकुरुत । २ तः १) (०५)

चतुर्थः विभागः - भाषाभ्यासः । (० ९ )

४. अधोनिर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (४ तः ३ )

४ अ. नाम-सर्वनाम-तालिकां पूरयत । (०३)

४ आ. समासंतालिकां पूरयत । (०३)

४ इ . सन्धिः । (०३)

४ ई. सूचनानुसारं परिवर्तनं कुरुत । (५ तः ३) (०३)

१) लकारं परिवर्तयत ।

२) 'त्वं' स्थाने 'भवान्/भवती' अथवा 'भवान्/भवती' स्थाने 'त्वं' योजयत।

३) पूर्वकालवाचकं निष्कारायत ।

४) सति-सप्तमी-रचनां निष्कासयत ।

५) वाच्यपरिवर्तनं कुरुत।

पञ्चमः विभागः – लेखनकौशलम्। (० ५ )

५. मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा चित्रपटवर्णनस्य रिक्तस्थानानि पूरयत |( ५ रिक्तस्थानानि ) (०५)

अथवा

निम्नलिखितानि अव्ययानि उपयुज्य ५ संस्कृतवाक्यानि लिखत । (०५)

(केवलं ५ अव्ययानि प्रष्टव्यानि)

( केवलम् एकः एव विकल्पः दातव्यः )

षष्ठः विभागः - साहित्यपरिचयः - साहित्यविशेषः च । (६ )

६. उचितं विकल्पं चित्वा वाक्यं पूर्णं लिखत। (०६ )

( ६ वाक्यानि एव प्रष्टव्यानि)

सप्तमः विभागः - अपठितगद्यांशः । (०३ )

७. संस्कृतवाक्यानां माध्यमभाषया अनुवादं कुरत। (०३)

(५ वाक्यानि प्रष्टव्यानि)

एकादशी कक्षा |

संस्कृतम् |

मूल्यमापन-प्रारूपम् |

गुणाः – ८०  समयः – होरात्रयम्।

प्रथमः विभागः- सुगमसंस्कृतम्। (०६ )

१. अ. चिह्नानाम् अर्थं लिखत। (केवलं त्रीणि चिह्नानि दातव्यानि।) (०३ )

१. आ. व्यावहारिकशब्द-मञ्जूषायाः शब्दान् चित्वा उचित-स्तम्भे लिखत। (८ तः ६ (० ३ )

(त्रयः स्तम्भाः | अष्टशब्देषु द्वौ स्तम्भेतरौ ।)

द्वितीयः विभागः - गद्यम्। (१९ )

२.अ. १.गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (८०-१२० शब्दयुक्तः गद्यांशः।)

कृतयः-

• अवबोधनम्। (केवलं ३ कृतयः प्रष्टव्याः।) (०३)

१) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

२) कः कं वदति?

३) पूर्णवाक्येन उत्तरत।

४) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यम् इति लिखत।

५) रेखाङ्कितं पदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।

• शब्दज्ञानम्। (केवलं २ कृती प्रष्टव्ये।) (०२)

१) सर्वनामस्थाने नाम/ नामस्थाने सर्वनाम प्रयुज्य वाक्यं पुनर्लिखत।

२) विशेषण-विशेष्य- अन्विति: ।(कृती - चयनम् / मेलनम् )

३) गद्यांशत: धातुसाधित-अव्यये / विभक्त्यन्तपदे चिनुत ।

४) गद्यांशत: समानार्थकशब्दौ / विरुद्धार्थकशब्दौ चिनुत ।

अ.२. गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (८०-१२० शब्दयुक्तः गद्यांशः।)

कृतयः-

• अवबोधनम्। (केवलं ३ कृतय: प्रष्टव्याः।) (०३)

१) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत।

२) कः कं वदति?

३) पूर्णवाक्येन उत्तरत।

४) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यम् इति लिखत।

५) रेखाङ्कितं पदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।

• पृथक्करणम्- (०२)

(वृक्षरेखाचित्रम् / जालरेखाचित्रम्/ स्तम्भपूरणम् / प्रवाहिजालम् / घटनाक्रमः)

२.इ. माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत। (३५/४०शब्दयुक्तः गद्यांशः) (०४)

२. ई . माध्यमभाषया वाक्यं ससन्दर्भं स्पष्टीकुरुत । (२ तः १) (०५)

तृतीयः विभागः – पद्यम् । (११ )

३.अ. पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत। (०४)

कृतयः -

• अवबोधनम् । (केवलं २ कृती प्रष्टव्ये) (०२)

१) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

२) कः कं वदति?

३) पूर्णवाक्येन उत्तरत ।

४) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् / असत्यम् इति लिखत ।

५) रेखाङ्कितं पदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत।

• शब्दज्ञानम्। (केवलं २ कृती प्रष्टव्ये) (०२)

१) सर्वनामस्थाने नाम/ नामस्थाने सर्वनाम प्रयुज्य वाक्यं पुनर्लिखत।

२) विशेषण-विशेष्य अन्विति: ।(कृती - चयनम् / मेलनम् )

३) गद्यांशतः धातुसाधित-अव्यये / विभक्त्यन्तपदे चित्वा लिखत ।

४) गद्यांशतः समानार्थकशब्दौ / विरुद्धार्थकशब्दौ चित्वा लिखत ।

अथवा

• पृथक्करणम्- (०२)

(वृक्षरेखाचित्रम् / जालरेखाचित्रम् / स्तम्भपूरणम् / प्रवाहिजालम् / घटनाक्रमः)

३ आ. पद्यांशस्य अन्वयपूर्तिं कुरुत। (निर्धारितपाठतः।) (०२)

(४ रिक्तस्थानानि भवेयुः।)

३ .इ. माध्यमभाषया ससन्दर्भं स्पष्टीकुरुत ।( २ तः १) (०५)

चतुर्थः विभागः - भाषाभ्यासः ।(१२ )

४. अधोनिर्दिष्टाः कृतीः कुरुत।(५ तः ४ )

४ अ. नाम-सर्वनाम-तालिकां पूरयत ।(८ तः ६) (०३)

४ आ. समासतालिकां पूरयत ।(५ तः ३) (०३)

४ इ . तद्धित -कृदन्तानां तालिकां पूरयत |( ८ तः ६ ) (०३)

४. ई. सन्धिः ।(५ तः ३) (०३)

४ उ. सूचनानुसारं परिवर्तनं कुरुत ।(५ तः ३ ) (०३)

१) लकारं परिवर्तयत ।

२) 'त्वं' स्थाने 'भवान्/भवती' अथवा 'भवान्/भवती' स्थाने 'त्वं' योजयत।

३) पूर्वकालवाचकं निष्कासयत ।

४) सति-सप्तमी-रचनां निष्कासयत ।

५) वाच्यपरिवर्तनं कुरुत।

पञ्चमः विभागः – लेखनकौशलम्।(१३ )

५ अ) मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा चित्रपट-वर्णनस्य रिक्तस्थानानि पूरयत | (१०)

अथवा

मार्गदर्शकप्रश्नाधारेण संस्कृतभाषया वृत्तान्तलेखनं कुरुत । (१०)

(केवलम् एकः एव विकल्पः प्रष्टव्यः।)

५.आ) निम्नलिखितानि अव्ययानि उपयुज्य ३ संस्कृतवाक्यानि लिखत । (५ तः ३) (०३)

(केवलं ५ अव्ययानि प्रष्टव्यानि)

षष्ठः विभागः - साहित्यपरिचयः - साहित्यविशेषः च ।(१४ )

६ .अ. उचितं विकल्पं चित्वा वाक्यं पूर्ण लिखत। (१०)

(केवलं १० वाक्यानि प्रष्टव्यानि)

आ. मेलनं कुरुत | ( साहित्यपरिचयाधारेण साहित्यविशेषाधारेण च ) (०४)

सप्तमः विभागः - अपठितगद्यांशः ।(०५ )

७. गद्यांशस्य माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत। (०५)

(४० / ५० शब्दयुक्तः सरलः गद्यांशः दातव्यः )

---

संस्कृतम् |

एकादशी कक्षा |

मौखिकपरीक्षा मूल्यमापन-प्रारूपम् |

(गुणाः २०)

१.श्रवणकौशलम्

शिक्षकः कक्षायां पाठ्यपुस्तकतः पाठ्येतर-रञ्जनी-प्रकारं शुद्धं स्पष्टं तथा शनैः शनैः पठेत् | शिक्षकनिर्देशम् अनुसृत्य छात्राः पाठ्येतर-रञ्जनीतः ०५ शब्दान् लिखेयुः | (०५)

अनन्तरं शिक्षकः कक्षायां पाठ्यपुस्तकतः साहित्यविशेषं शुद्धं स्पष्टं तथा शनैः शनैः पठेत् | शिक्षकनिर्देशम् अनुसृत्य छात्राः साहित्यविशेषत : ०५ शब्दान् लिखेयुः | (०५)

२.भाषणकौशलम्

शिक्षकेन निर्दिष्टं कमपि एकं विषयमधिकृत्य छात्रः संस्कृतभाषया भाषणं कुर्यात् | (०५)

छात्रः पाठ्यपुस्तकतः श्लोकपठणं कुर्यात् | (०५)

---

# एकादशी कक्षा संस्कृत संविधान तक्ता

घटकानुसारि गुणविभाजनम् |

| घटका: | गुणा: (विकल्प रहिता: ) | गुणा: (विकल्प सहिता:) |
|---|---|---|
| १.सुगम संस्कृतम् | ०६ | ०७ |
| २. गद्यम् | १९ | २४ |
| ३. पद्यम् | ११ | १६ |
| ४. भाषाभ्यास: | १२ | २३ |
| ५. लेखन कौशलम् | १३ | १५ |
| ६ .साहित्य परिचय:- साहित्य विशेष: | १४ | १४ |
| ७. अपठित गद्यम् | ०५ | ०५ |
| आहत्य | ८० | १०४ |

प्रश्न- प्रकारानुसारि गुणविभाजनम् |

| विभागा: | वस्तुनिष्ठ | लघूत्तरी | दीर्घोत्तरी | गुणा: |
|---|---|---|---|---|
| १.सुगम संस्कृतम् | ०६ | --- | --- | ०६ |
| २. गद्यम् | ०४ | १० | ०५ | १९ |
| ३. पद्यम् | ०४ | ०२ | ०५ | ११ |
| ४. भाषाभ्यास: | १२ | --- | --- | १२ |
| ५. लेखन कौशलम् | --- | ०३ | १० | १३ |
| ६ .साहित्य परिचय:- साहित्य विशेष: | १४ | --- | --- | १४ |
| ७. अपठित गद्यम् | --- | --- | ०५ | ०५ |
| आहत्य | ४० | १५ | २५ | ८० |

उद्दिष्टानुसारि गुणविभाजनम् ।

| विभागा: | ज्ञानम् | आकलनम् | उपयोजनम् | कौशलम् | गुणा: |
|---|---|---|---|---|---|
| १.सुगम संस्कृतम् | ०३ | ०३ | ---- | --- | ०६ |
| २. गद्यम् | ०४ | १० | ---- | ०५ | १९ |
| ३. पद्यम् | ०२ | ०४ | ---- | ०५ | ११ |
| ४. भाषाभ्यास: | ---- | ---- | १२ | ---- | १२ |
| ५. लेखन कौशलम् | ---- | ---- | ०३ | १० | १३ |
| ६ .साहित्य परिचय:- साहित्य विशेष: | ---- | ---- | १० | ०४ | १४ |
| ७. अपठित गद्यग् | ---- | ---- | ---- | ०५ | ०५ |
| आहत्य | ०९ | १७ | २५ | २९ | ८० |